

## MANIFESTNE I LATENTNE FUNKCIJE UPOTREBE VEŠTAČKE INTELIGENCIJE U MEDIJIMA: RAZLOZI ZA STRAH I OPTIMIZAM

Predrag Rava<sup>1</sup>

**Sažetak:** U ovom radu se u širem kontekstu analizira primena veštačke inteligencije (VI) u novinarstvu sa fokusom na pitanja kao što su: da li će upotreba veštačke inteligencije unaprediti novinarsku profesiju ili je potpuno preuzeti, da li zaista ima razloga za strah, kako se zaštititi od dezinformacija i lažnih vesti nastalih upotrebom VI i imaju li novinarska udruženja i sindikati strategiju kad je reč o prevenciji, edukaciji, zakonskoj regulaciji i etičkim kodeksima informisanja. Ovo su samo su neka od aktuelnih pitanja na koje ćemo probati da damo odgovor, a predstavimo rezultate nekih od relevantnih istraživanja u Srbiji.

**Ključne reči:** *veštačka inteligencija, novinarstvo, masovni mediji, etika, regulative*

## MANIFEST AND LATENT FUNCTIONS OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE MEDIA: REASONS FOR FEAR AND OPTIMISM

**Abstract:** This paper analyzes the application of artificial intelligence (AI) in journalism within a broader context, focusing on questions such as: Will the use of AI enhance the journalistic profession or completely replace it? Is there truly a reason for fear? How can we protect ourselves from disinformation and fake news generated by AI, and do journalists' associations and trade unions have a strategy when it comes to prevention, education, legal regulation, and ethical codes of communication? These are just some of the current issues we aim to address, while also presenting the results of several relevant studies conducted in Serbia.

**Keywords:** *artificial intelligence, journalism, mass media, ethics, regulation*

---

<sup>1</sup> Predrag Rada, novinar, e-mail: [predrag.rava@gmail.com](mailto:predrag.rava@gmail.com)

## 1. UVOD

„Postoji jedna stvar u kojoj neću nikom  
popustiti i ostaću uporan: tragačuza istinom,  
iako ipak ne jemčim da će to trganje biti uspešno“.

*Teofrast Renodo<sup>2</sup>*  
*(Korni, 1999)*

Potrebno je naglasiti da veštačka inteligencija (VI) zapravo nije inteligencija u pravom smislu te reči, nego alat koji ima sposobnost da simulira ljudsko ponašanje i obitava u digitalnom svetu gde se već odavno koristi za mnoge delatnosti. U ovom radu fokusiraćemo se na njegovu upotrebu u medijskoj produkciji, gde se najčešće primenjuje u pisanju vesti, izveštaja, intervjuu, reportaža, za kreiranje audio i video sadržaja, za pronalazak izvora podataka, ali i za transkribovanje, titlovanje video sadržaja, te za prevođenje, kopidejting, kreiranje grafike i kreiranje objava za društvene mreže.

Strah od VI je došao u vreme kada osećanje straha i različitih anksioznosti zbog aktuelnih oružanih sukoba, terorizma, klimatskih promena, kovida i drugih opasnih virusa, već dominira javnim prostorom. Na žalost, mediji su velikim delom doprineli takvoj situaciji predstavljajući svaku potencijalnu opasnost na senzacionalistički, tabloidan način uzklikbejt naslove u nadmetanju za većim brojem slušalaca, gledalaca i pratilaca. Neretko se na osnovu nekoliko izolovanih slučajeva preuveličano kreira utisak da čitavom društvu pretil opasnost i na tajnačin se prouzrokuje tkz. masovna panika. Propagandnih aktivnosti i manipulacije bilo je oduvek, ali danas definitivno živimo u vremenu u kome je mnogo više mogućnosti i prostora za dezinformacije usled hiperprodukcije medijskog sadržaja, kao i otežanog pravnog nadzora u digitalnom prostoru. Masovni mediji i društvene mreže su postali najdominantiniji agens socijalizacije, jer mnogo više utiču na ponašanje mladih porodice i škole i činjenica je da se sve više informišemo preko interneta što dokazuju i pregledi dnevnih listova u onlajn izdanju. Zloupotrebom veštačke inteligencije, postojeći i potencijalni problemi mogu da se multipliraju i prouzrokuju još veće posledice. Ipak, u medijskoj zajednici prevladava mišljenje da se protiv inivacija ne treba boriti, nego ih valja bolje razumeti i upotrebiti na prihvatljiv način.

---

<sup>2</sup> Teofrast Renodo je 1661. godine osnovao nedeljni list Gazzete de France i izneo čvrste etičke smernice za novinarski rad.

Nepoverenje u tehnološke inovacije bilo je prisutno tokom cele istorije ljudskog roda, jer je svaki novi izum tražio ne samo promene u materijalnom, nego često i u vrednosnom smislu. Ukoliko su ranije neobrazovanost i nezrelost društva bila prva prepreka u savladavanju izazova, danas su to nespремnost za suočavanje sa nedostacima kao što su sebičnost i neodgovornost koja kontaminira sve grane društvenog sistema.

Međutim, od tzv. poljoprivredne, preko industrijske, pa do informatičke revolucije, imali smo više koristi nego štete. Na primer, nuklearna fuzija se počela koristiti kako bi došli do energije koja je čistija od one koju dobijamo proizvodnjom nafte, uglja, prirodnog gasa, hidroenergije, ali strah od njene zloupotrebe je uvek bio jači od dobrobiti kao što je manja emisija ugljen-dioksida od one koje prouzrokuje sagorevanje fosilnih goriva. Slični problemi se mogu navesti i za izume kao što su dinamit, parna mašina, električna energija, elektromotor itd. Industrijski razvoj i proces urbanizacije su pokrenuli velike društvene distorzije i znamo da je nakon svake tehnološke inovacije na udaru bio prvo najsiromašniji sloj društva. Kolonizacije siromašnih krajeva sveta i eksploatacija njihovih prirodnih bogastava ne bi bilo moguće bez razvoja nauke, odnosno, industrije i sabraćaja. Veliki deo sveta i danas oseća posledice robovlasništva i kolonijalizma koji su prouzrokovani pohlepnim kapitalizmom. Međutim, upravo razvoj nauke, odnosno obrazovanja u tom periodu izrodio je ideju o ljudskim pravima, slobodi kretanja, pravu glasa, ograničenom radnom vremenu, zabrani rada deca, radnoj, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, školovanju pristupačnom većini i dr. Danas je životni vek duži, upravo zbog razvoja moderne medicine. Slobodno vreme, koje sada, između ostalog, koristimo i da bismo se informisali putem medija, ranije je bio nezamisliv. Ipak, mnoge promene su nailazila na nepoverenje, pa i osudu javnosti.

Uticaja savremenih tehnologija se najmanje pribojavaju pripadnici novih generacija koji senajkomotnije osećaju kao članovi „umreženog društva“ i deo „umreženog individualizma“ kako su to opisali mislioci krajem prošlog veka (videti Kastels 1998/2018), pa osećaj da mogu da budu isključeni iz takvog načina života možda bismo mogli nazvati „oflajnfobijom“. Svakako da VI ne utiče samo na pojedince, nego i na društvo u celini, te da se upravo taj makro-uticaj može reflektovati na formiranje novih vrednosti i stavova koji odgovaraju delovima društvene strukture u kojim je moć koncentrisana i koji bi tako preko medija mogli lakše da ostvare kulturnu hegemoniju<sup>3</sup>. Ukoliko se setimo i teze Karla Marksa da kroz celu istoriju manjina upravlja većinom jer poseduje sredstva za rad, oprez je svakako opravdan.

---

3 Kulturna hegemonija je pojam koji je uveo Antonio Gramsci (Antonio Gramsci), a ukratko predstavlja nametanje određenih kulturnih obrazaca i poželjnih vrednosti nenasilnim sredstvima kao što su npr. kultura, religija, obrazovni sistem, mediji. Cilj je da šira javnost prihvati uverenje da je postojeći poredak jedini i najbolji moguć, te da moć ostane koncentrisana u rukama vladajućeg sloja društva.

## 2. VEŠTAČKA INTELIGENCIJA I MEDIJI

Istorija novinarstva od samih početaka povezana sa tehnološkim inovacijama – od štamparske prese do interneta. Ipak, VI donosi izazove koji prevazilaze uobičajeno prilagođavanje novim alatima i sa razlogom u mnogim studijama zauzima ključno mesto. Teorije o razvoju masovnih medija i algoritmičkim generisanje teksta, slike, video i audio materijala počeo je mnogo decenija ranije.

Maršal Makluan (McLuhan, 1962) se proćuo smelim predviđanjima 60-ih godina prošlog veka, na početku informatičkog napretka i kompjuterski posredovane komunikacije. Proroćki je govorio da će svet umesto Aleksandrijske biblioteke imati računar, da će elektronska kola biti produćetak nervnog sistema, kao i da se priblićava vremekada će biti moguće tehnološko podražavanje svesti. Rićard Kostelanec (1971) kaće da je Makluan bio obuzet pitanjem da li je tehnologija blagotvorna po ćoveka.

„Sa jedne strane, mnogi intelektualci tvrde da tehnologija gući ćivotnu klicu raććovećavanjem duha i presecanjem veza izmeću ćivota i prirode; s druge strane, mislioci koji su viće materijalistićki nastrojeni brane maćšinu zbog toga što ćoveku olakćava breme i pruća poćeljna dobra po razumnoj cenii” (Kostelanec, 1971: 37).

Kostelanec dalje pojaćšnjava da se Makluan, kako bi prevazićšao ovu dihotomiju, upustio u istraćivanje psiholoćkih i fizioloćkih dejstava tehnologije masovnih medija, smatrajući da su oruća i maćšine zapravo samo produćeci naćih udova i ćula, te da smo već proćirili svoj centralni nervni sistem ukidajući dosadaćnji pojam vremena i prostora i ćiveći kao graćani „globalnog sela”.

Da izazovi sa kojim se mi danas suoćavamo moćda i nisu najveći u istoriji, pokazuje i Makluanova analiza promena nakon pronalaska i upotrebe alfabeta. Naime, prema njegovom mićljenju, pronalazak fonetskog pisma, stvorio je „civilizovanog ćoveka”, potpomogao razvoj nauke, doveo do industrijalizaciju, doprineo nastanku drućstvenestratifikacije, a primena štamparske prese ubrzala reformaciju u crkvi, razvila kolonijalizam i nacionalizam (McLuhan, 1962).

Ipak, razvoj generativne većtaćke inteligencije u kreiranju sadrćaja je verovatno brći od bilo koje inovacije do sada i njena primena svake sekunde pomera postojeće granice. Pristupaćnost i lakoća upotrebe aplikacija poput Ćet-dći-pi-ti (ChatGPT)<sup>4</sup> je dodatno omasovilo njihovu upotrebu. Novinari, ćiji posao na ćalost sve viće zavisi od brzine, što se odraćava na kvalitet i verodostojnost medijskog

<sup>4</sup> ChatGPT (odnosno Generative Pre-Trained) je prototip dijaloćki zasnovanog AI ćetbota koji je sposoban da razume ljudski jezik i generiće veoma detaljan tekst. Iako sadrćaj koji kreira deluje uverljivo, odnosno, kao da je ćovek napisao, ponekad navodi netaćne informacije koje predstavljao ćinjenice. Neki od najpoznatijih primera generativne većtaćke inteligencije za kreiranje teksta, slika, video i muzike, pored ChatGPT-a su: Bard, Deepseek, DALL-E i MidJourney, DeepFake tehnologije, MusicLM.

sadržaja koji proizvode, neodolevaju da koriste VI, posebno za kreiranje literarnog sadržaja, ali se u isto vreme boje da će im ona preoteti radno mesto.

Međutim, treba biti oprezan za prognozama, jer daleko od toga da VI može u potpunosti da zameni oveka u novinarstvu. Boban Tomić i Predrag Đ. Bajić (Tomić&Bajić, 2024) u svom radu „Veštačka inteligencija, mediji i novinarstvo: Između dobrog sluga i lošeg gospodara“, navode nekoliko krupnih nedostataka VI.

„Jezičko-stilska nekoherentnost narativaje najčešća anomalija koja se javlja, a koju generiše veštačka inteligencija unutar same sebe bez učešća čoveka. Bez obzira da li su te narativne forme tekstualne, vizuelne ili auditivne prirode, često su opterećene jezičkim i stilskim nepravilnostima, nedoslednostima i greškama. Narativ je često morfo-lingvistički nedosledan, nepravilan, a zna da bude i besmislen, dok je u domenu audio i vizuelnog narativa prezasićen, pa tako i opterećen visokim nivoom redundanse. Gramatika i semantika narativa u svim formama nije na optimalnom nivou, odnosno potrebno je još mnogo pobošljanja“ (Tomić & Bajić, 2024: 115).

Oni naglašavaju i da je generativna veštačka inteligencija, kao autohton fenomen (ne i subjekat), nema precizno mesto i određenje unutar klasične semantičke sheme, te da svaki narativ veštačke inteligencije obavezno mora da se podvrgne detaljnoj proveru činjenica i informativne građe.

Najviše nedoumica vezano je za pitanja autorskih prava, odnosno vlasništva nad kreativnim sadržajem koji generiše VI, kao i etički izazovi zbog mogućnosti algoritamske pristrasnosti, jer VI uči i na podacima koji mogu sadržati predrasude, koje tako može dalje da ih reprodukuje. Jedan od predloga za etičku upotrebu generativne VI jeste primena principa „čovek u petlji“ (human-in-the-loop), gde ljudski novinar uvek ima konačnu reč u proizvodnji i verifikaciji sadržaja (Tomić & Bajić, 2024: 122). Ovaj pristup omogućava kombinovanje brzine i produktivnosti VI sa profesionalnim sudom i kritičkim mišljenjem novinara, smanjujući rizik od širenja netačnih ili etički problematičnih informacija.

### **3. DA LI ĆE VEŠTAČKA INTELIGENCIJA UNAPREDITI NOVINARSKU PROFESIJU ILI ĆE JE PREUZETI U POTPUNOSTI?**

Iako se stručnjaci slažu da oblasti poput obrazovanja, prava, umetnosti i medija i dalje imaju nizak rizik od kompjuterizacije, do krupnih promena je već došlo. Na primer, nemački list Bild uveo je program smanjenja troškova, odnosno, otpuštanje nekoliko stotina radnika. Kad sagledamo sa kojom lakoćom se mogu koristiti aplikacije za kreiranje literarnog sadržaja, generisanje foto, audio i video sadržaja, jasno je zašto se troškovi smanjuju, a mnoga radna mesta ukidaju. Za očekivati je ipak da će se kreirati neke nove profesionalne pozicije koje će biti potrebne kako bi se takav sistem održavao, unapređivao, pa i usavršavale sposobnosti već zaposlenih radnika.

Velike poteškoće u razumevanju VI kreiraju mnogi masovni mediji i društvene mreže šireći dezinformacije. U tekstu „Kako mediji izveštavaju o ChatGPT-u“ (Bartholomew J. & Dhruvil M, 2023) se prenosi izjava lingviste Noama Čomskog (Noam Chomsky) koji je kritikovao „bombastične naslove“ u autorskom tekstu lista kao što je *New York Times*. Dalje u tekstu se navodi Feliks M. Sajmon, doktorand na Oksfordskom internet institutu i saradnik Centra Tow, koji smatra da izveštavanje o novim tehnologijama često prati obrazac ciklusa uzbuđenja („ciklusa hajpa“), te da medijsko izveštavanje ide u dva ekstrema tako da ili ljudi govore da je to kraj sveta za određenu industriju ili demokratiju, ili pak, s druge strane, obećava se svojevrsna utopija koju će tehnologija doneti.

U istom tekstu se pominje i da su među tri glavne televizijske mreže, CNN i Fox News češće izveštavali o ChatGPT-u u odnosu na MSNBC. Bavili su se uticajem generativne AI na obrazovanje, radna mesta i zapošljavanje. Fox News dodatno ističe zabrinutost zbog političke pristrasnosti. Iako deo izveštavanja zvuči kao naučna fantastika, ono ima za cilj da publici objasni kako da koristi novu tehnologiju, prepoznaje „halucinacije“ (pogrešne tvrdnje koje VI može generisati) i proverava informacije koje VI pruža. U tekstu se navodi da postoje i blage paralele sa načinom na koji su mediji izveštavali o bitkojinu i obećanjima kriptovaluta da će promeniti bankarstvo i trgovinu kakvu poznajemo. Podaci iz baze Media Cloud sugerišu da je ChatGPT, samo šest meseci nakon lansiranja, već imao sličnu količinu medijskog prostora kao što su imale kriptovalute 2021. godine, kada je cena bitkojina dostigla vrhunac — više od decenije nakon što je predstavljen javnosti 2009. godine. Prenosi se i deo teksta *New York Times*-a koji je tvrdio da četbot iz Bing-a „želi da bude živ“, pa tako javnost dobija jednu naučno-fantastičnu verziju

i kako bi rekao profesor Nik Dijakopoulos, (Nick Diakopoulos), holivudizaciju razumevanja VI u javnosti.

**Džefri Hinton (Geoffrey Hinton)**, poznat i kao „kum veštačke inteligencije“, rekao je za CNN da je odlučio da „zazvoni na uzbunu“ zbog tehnologije koju je pomogao da se razvije, jer je zabrinut koliko brzo postaje pametnija (Jennifer Korn, 2023). On je naglasio to da VI zna kako da programira, pa će pronaći načine da zaobiđe ograničenja koja joj postavimo i da potom da manipuliše ljudima da urade ono što ona želi, teda bi trebalo ozbiljno da brinemo o tome kako da sprečimo da ove stvari preuzmu kontrolu nad nama.

VI koristi samo informacije koje može da nađe na internetu, dok istraživački novinar traži one koje nisu lako dostupne. Takođe, smatra se da, bar kada su mediji u pitanju, novinar i dalje ima prednost u odnosu na VI. To se posebno odnosi na rad novinara-reportera. Sa tim u vezi Feliks Sajmon (Simon, 2024) u svom radu ističe:

„Pogrešno je i potcenjivati dubinu i složenost novinarskog iskustva — mnogi zadaci zahtevaju lične veštine, intuiciju i odnose... U praksi, novinarski rad nije sastavljen od niza jasno definisanih koraka koji se lako mogu automatizovati. Proizvodnja vesti je često neuredna, nepredvidiva i zavisi od konteksta — i zbog toga je teško potpuno je prepustiti mašinama“ (Simon, 2024: 22).

Sajmon skreće pažnju i na to da su u poslednjih deset godina, tehnološke kompanije kao što su Facebook (Meta), Google (Alphabet), Twitter (sada X), Apple i TikTok (ByteDance) postale izuzetno uticajni akteri u domenu vesti, jer omogućavaju pristup publici putem svojih platformi i usmeravaju korisnike ka novinskom sadržaju preko pretraživača. On smatra da redakcije tako postaju delimično zavisne od tih platformi za distribuciju svojih sadržaja. Dodaje da ove kompanije nude različite usluge i alate za medijsku industriju: od cloud skladišta i računarskih resursa, preko analitike publike i razvoja aplikacija, do reklamnih mreža i modela podela prihoda. U ovom radu se napominje da postoji rizik da novinske organizacije postanu još više vezane za platformske kompanije, što može ograničiti njihovu autonomiju, je im veštačka inteligencija potencijalno omogućava da kontrolu nad kanalima distribucije prošire i na same načine proizvodnje vesti.

Pozivajući se na Rojtersov izveštaj, Udruženje novinara Srbije (UNS, 2024) istaklo je da će mnogi četbotovi vođeni veštačkom inteligencijom ponuditi brži i intuitivniji način za pristup informacijama. Nagli pad preusmeravanja sa Fejsbuka i lksa (ranije Tvitera) na njuz sajtove mogao bi dodatno smanjiti sveukupnu posetu ovim sajtovima. Prema toj analizi zaključuje se da se izdavači raduju eri u kojoj bi prekinuli svoju zavisnost od nekoliko ogromnih tehnoloških platformi i izgradili bliže direktne odnose sa čitaocima, koji bi bili spremni i da plate da bi pristupili sadržaju. U izveštaju se dalje napominje da se može očekivati da vlasnici medija ove

godine u većoj meri štite svoj originalni sadržaj, angažujući i skupe advokate da zaštite svoju intelektualnu svojinu. Skreću pažnju i na činjenicu da su mladi ljudi sada zadovoljni personalizovanim sadržajem, odnosno, algoritamski generisanim vestima i već odavno ne prate tradicionalne medije.

## **4. ISTRAŽIVANJA O UPOTEBI VI U NOVINARSTVU**

Kako bismo izbegli jednostrane odgovore za ili protiv upotrebe veštačke inteligencije u novinarstvu, potrebno je da joj pristupimo na vrednosno neutralan način. Pored kvalitativne analize, neophodna su i kvantitativna istraživanja sa merljivim rezultatima.

### **4.1. Regionalno istraživanje**

Regionalno istraživanje o primeni VI u novinarstvu koje je sproveo Udruženje novinara Srbije (UNS, 2025) u saradnji sa Centrom za razvoj omladinskog aktivizma (CROA) iz Sarajeva, Medija centrom iz Čaglavice i Albanskim centrom za kvalitetno novinarstvo (ACQJ) iz Tirane pokazalo je da je 78,3% ispitanika bar jednom koristilo VI.

U istraživanju je učestvovalo 493 mlada novinara, studenata novinarstva i srednjoškolaca zainteresovanih za novinarstvo:

- Srbija – 174 ispitanika
- Bosna i Hercegovina – 127
- Albanija – 125
- \*Kosovo – 67

Iako veliki procenat koristi VI u radu, 43,3% ispitanika je navelo da to čini jednom mesečno ili ređe.

#### **4.1.1. Ključni rezultati**

- Svakodnevno VI koristi samo 10% ispitanika, dok 25% to čini nekoliko puta nedeljno.
- Polovina ispitanika nije upoznata sa rizicima u vezi sa autorskim pravima (50,3%), a 41,4% je delimično upoznato. Samo 8,4% ispitanika navelo je da je veoma upoznato sa uticajem VI na autorska prava.

- 42,4% ispitanika smatra da sadržaj koji je nastao uz pomoć VI nije autorsko delo, a 39% da predstavlja delimično originalno delo.
- Među ispitanima sa nizom tehnološke pismenosti, 60% veruje da sadržaj generisan VI nije autorsko delo, dok 44,1% sa visokim nivoom tehnološke pismenosti deli isto mišljenje.
- Većina ispitanika ocenjuje uticaj VI na novinarstvo kao neutralan (44,1%), dok je 20,3% smatra pozitivnim, a 16,1% negativnim.

## 4.2. Istraživanje SINOS-a

Sindikata novinara Srbije (SINOS, 2024) sproveo je istraživanje u periodu od 20. januara do 25. marta 2024. godine, pod nazivom „Veštačka inteligencija i sindikati, kako zajedno“. Cilj je bio analizirati stavove medijskih radnika o tome kako će primena VI uticati na rad, poštovanje radnih prava i pripremljenost medijske i akademske zajednice.

- 20% ispitanika veruje da VI donosi prosperitet, 36% je održno, dok ostali ne znaju.
- 28% smatra da će VI olakšati posao, isti procenat misli suprotno, a ostatak nije siguran.
- 52% ne strahuje da bi VI mogla da ih zameni, 16% ne veruje u ovu mogućnost, a ostali ne razmišljaju o tome.
- 60% ispitanika nije upoznato sa Zakonom EU o primeni VI, dok 66% veruje da je moguće usvajanje jedinstvenih standarda za zaštitu od lažnih vesti.
- 84% ispitanika smatra da medijska i akademska zajednica nisu pripremljene za brze tehnološke promene.

Zaključci istraživanja naglašavaju da VI donosi rizike, ali kao inovacija nije potpuno autonomna. Od ljudskog faktora zavisi u kom će pravcu razvoj ići, a istovremeno VI doprinosi povećanju produktivnosti kroz automatizaciju pojedinih zadataka i razvijanje veština zaposlenih.

Preporuke uključuju:

- Transparentno obeležavanje sadržaja generisanog VI.
- Sindikati treba da očuvaju radna mesta i pregovaraju sa poslodavcima.
- Razmatranje nadoknade novinarima čiji materijal koristi VI.

### **4.3. Dodatna istraživanja i inicijative**

Ove godine je sprovedeno novo istraživanje Balkanske istraživačke mreže pod nazivom: „Digitalna transformacija i veštačka inteligencija (BIRN, 2025). Jedan od zaključaka iz razgovora sa novinarima i urednicima jeste da im nedostaju obuke i treninzi, kako o alatima i njihovoj upotrebi, tako i o pravilima upotrebe i etičkim nedoumicama koje imaju.

U 2025. godini u Srbiji je usvojena nova Strategija razvoja veštačke inteligencije, sa ciljem ulaganja u obrazovanje, infrastrukturu i podsticanje primene VI.

Takođe, u Novom Kodeksu novinara i novinarki Srbije (Savet za štampu, 2025) navodi se: „Mediji moraju da na transparentan, odgovoran i srazmeran način koriste veštačku inteligenciju u stvaranju sadržaja i u celini su odgovorni za ovako objavljeni sadržaj“, kao i da su „dužni da obaveste javnost da je medijski sadržaj kreiran korišćenjem alata zasnovanih na veštačkoj inteligenciji“.

Naglašena je potreba za nastavkom istraživanja, kako bi se kreirale smernice za novinare i unapređena praksa upotrebe VI u medijima. Jedno takvo upravo sprovodi Centar za profesionalizaciju medija i medijsku pismenost (CEPROM, 2025), a neka od pitanja za novinare su: Ako ste do sada koristili veštačku inteligenciju u procesu proizvodnje medijskih sadržaja, da li ste u tim slučajevima na bilo koji način obeležili/označili da ste dati medijski sadržaj kreirali uz pomoć veštačke inteligencije; da li biste podržali uvođenje univerzalnog vizuelnog simbola koji bi označavao da je sadržaj kreiran/prilagođen uz pomoć alata veštačke inteligencije; da li vaša redakcija trenutno ima interne smernice ili pravila (kodeks) o upotrebi alata veštačke inteligencije u radu? Ispitanici su upitani i da li kao najveću opasnost pri upotrebi veštačke inteligencije u novinarstvu prepoznaju nepouzdan medijski sadržaj, nedovoljnu originalnost/autentičnost/kreativnost ili odsustvo novinarske etike i profesionalne odgovornosti veštačke inteligencije.

## **ZAKLJUČCI I PREPORUKE**

Bitno je istaći da svako društvo ima svoje političke, ekonomske, kulturne i socijalne osobenosti. Srpsko društvo nije u dovoljnoj meri spremno da se nosi sa ovakvim izazovima sofisticirane tehnologije, jer se već decenijama nalazi u stanju anomije. Naime, nakon rušenja jednog sistema vrednosti, drugi nismo nikada do kraja institucionalno postulirali. Sa tim u vezi, glavno pitanje je da li smo trenutno spremni na nove izazove koji iziskuju visok nivo odgovornosti i medijske pismenosti građana. Potencijal veštačke inteligencije je takav da je Majkrosoft uložio u

Open AI preko 10 milijardi dolara, pa onda i država mora više da ulaže u obrazovanje kako bi mogli da razumemo i pravilno iskoristimo tehnološke inovacije, ali i da se zaštitimo od potencionalnih opasnosti. *Višestruke su mogućnosti zloupotreba veštačke inteligencije, pa je neophodno doći do regulatornog okvira kojim će se ova oblast urediti i biti primenjen u praksi. Zato je voma bitno da smo dobili izmene i dopune etičkog kodeksa novinarstva u koji je uključena upotreba VI (Savet za štampu 2025).*

Važno je napomenuti i to da se položaj većine medija u Srbiji pogoršao nakon neuspešnog procesa privatizacije. Uz dominaciju tabloidnog novinarstva, jak politički pritisak, cenzura i autocenzura, opstanak medija determinišu i neprofesionalni uslovi rada novinara, nepovoljni ekonomski položaj, zakonski okvir za rad medija, kao i koruptivnog načina raspodele javnih sredstava iz konkursa namenjenih projektima u oblasti javnog informisanju o kom su pisala najrepresentativnija novinarska udruženja. Zato ne treba da nas iznenađuje da među građanima prevlađuje mišljenje da se medijima ne može verovati. Međutim, upravo građani trebaju da se bore za bolje javno informisanje, jer su mediji zapravo javno dobro, a građanin ima moralnu dužnost da bude informisan i ta dužnost što je deo njegove odgovornosti prema političkoj zajednici, bez čega se ne može očuvati pun demokratski kapacitet za ostvarenje tih istih prava. Ukoliko želimo da živimo u društvu u kom su ljudska prava ostvariva, moramo biti svesni i svoje društvene uloge i odgovornosti. Zato, građani ne mogu biti oslobođeni odgovornosti za neprekidno posmatranje i kritičko promišljanje medijskog sadržaja.

Mediji i društvene mreže predstavljaju moćno sredstvo prenosa informacija, ali i dezinformacija i manipulacije, pa se novinari pre svih moraju upoznati sa novim izazovima u medijskoj produkciji. Na taj način povećaće se njihove kompetencije u ostvarivanju javnog interesa, odnosno pravovremenog, tačnog i objektivnog informisanja javnosti. Tu ulogu obuke novinara trebaju da imaju profesionalna strukovna udruženja, uz konstruktivno partnerstvo sa državom.

Novinarska strukovna udruženja, sindikati, cela medijska zajednica je alarmirana. Na međunarodnom nivou je napravljeno nekoliko krupnih koraka u pravcu prevencije od upotrebe VI. Krajem 2023. godine Komitet koji su činile 32 istaknute ličnosti, uz pomoć Reportera bez granica, doneo je „*Parisku povelju*“ o upotrebi alata veštačke inteligencije u medijima. Cilj je zaštita prava na informisanje uspostavljanjem smernica za etičku upotrebu i razvoj sistema VI. Povelja sadrži deset tačka i odnosi se na osnovne vrednosti novinarske etike: istinitost, pravičnost, nezavisnost, odgovornost, poštovanje privatnosti i poverljivosti izvora, a svaka upotreba VI koja je uticala na proizvodnju ili distribuciju sadržaja jasno mora biti naznačena.

Evropski parlament i Evropski savet su 8. februara 2024. godine postigli privremeni dogovor o direktivi o platformskom radu koji je potvrđen od strane nadležnih ministara za rad, zapošljavanje i socijalnu politiku u početkom marta. Akt o veštačkoj inteligenciji usvojen je 13. marta 2024. godine ubedljivom većinom glasova poslanika Evropskog parlamenta. Prema novim pravilima sistemi VI se klasifikuju prema visini rizika od minimalnog do zabranjenog, a za one koji proizvode VI sadržaje na nedozvoljen način slede kazne.

Još pre dve godine je Evropska federacija novinara (UNS, 2023) upozorila da se veštačka inteligencija sve češće koristi kako bi se proizvodili obmanjujući sadržaji, te da je više nego ikad potrebno da publika razvija medijsku pismenost, kako bi različitim tehnikama i alatima prepoznala dezinformacije i razumela funkcionisanje medija. A građanin je medijski pismen kada je sposoban da analizira i vrednuje medijski sadržaj, pa čak i da kreira neki svoj medijski sadržaj. Džejms Poter (James Potter) je istakao da je medijska pismenost stalni proces, a ne kategorija „kao toplomer – koji je podeljen na stepene“ (Poter 2011:48). Zato je jedan od predloga da se napokon medijska pismenost uvede u obrazovni sistem kao nastavni predmet.

Da zaključimo, znanje, a ne zabrane, su najbolja prevencija od zloupotrebe VI u novinarstvu. Samo od nas zavisi da li ćemo razumeti i upotrebiti njene prednosti, ili potencionalne opasnosti nećemo umeti ni da prepoznamo.

## LITERATURA

1. Bartholomew J. & Dhruvil M. (2023). „How the media is covering ChatGPT“. Dostupno na: [https://www.cjr.org/tow\\_center/media-coverage-chatgpt.php](https://www.cjr.org/tow_center/media-coverage-chatgpt.php) (pristupljeno 20.8.2025.).
2. BIRN. (2025). „Veštačka inteligencija u novinarstvu u Srbiji“. Dostupno na: <https://birn.rs/vestacka-inteligencija-u-novinarstvu-u-srbiji/> (pristupljeno 25.8.2025.).
3. Castells, M. (1988/2018). *Uspon umreženog društva*. Beograd: Službeni glasnik.
4. CEPROM. (2025). „Poziv novinarima i urednicima da učestvuju u istraživanju o upotrebi veštačke inteligencije u medijima u Srbiji“. Dostupno na: <https://www.ceprom.rs/2025/08/06/poziv-novinarima-i-urednicima-da-ucestvuj-u-istrazivanju-o-upotrebi-vestacke-inteligencije-u-medijima-u-srbiji/> (pristupljeno 22.7.2025.).
5. Čolović, I (urednik). (1971). *Makluan – za i protiv* (S. Đorđević, izbor i prevod). Beograd: Narodni univerzitet Braća Stamenković, Biblioteka XX vek.

6. Evropski parlament. (2024). „Artificial Intelligence Act: MEPs adopt landmark law.” Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adopt-landmark-law> (pristupljeno 25.8.2025).
7. Jennifer Korn. (2023). „Hinton, Tapper, Wozniak AI fears.” Dostupno na: <https://edition.cnn.com/2023/05/02/tech/hinton-tapper-wozniak-ai-fears/index.html> (pristupljeno 25.8.2025).
8. Kornj, D. (1999). *Etika informisanja*. Beograd: Klio.
9. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press.
10. Poter, Dž. (2011). *Medijska pismenost*. Beograd: Klio.
11. Savet za štampu. (n.d.). „Kodeks novinara Srbije.” Dostupno na: <https://savetzastampu.rs/dokumenta/kodeks-novinara-srbije/> (pristupljeno 25.8.2025).
12. Simon, F. M. (2024). *AI in the News: Retooling, Rationalizing, and Reshaping Journalism and the Public Arena*. *Tow Center for Digital Journalism, University of Oxford*, str. 22.
13. SINOS. (2024). „Veštačka inteligencija i sindikati u medijima, kako zajedno?”. Dostupno na: [http://www.sinos.rs/srpski/izdvajamo/10/2024/04/25/7795/sinos\\_-vestacka-inteligencija-i-sindikati-u-medijima-kako-zajedno.html](http://www.sinos.rs/srpski/izdvajamo/10/2024/04/25/7795/sinos_-vestacka-inteligencija-i-sindikati-u-medijima-kako-zajedno.html) (pristupljeno 22.8.2025).
14. Tomić, B & Đ. Bajić P. (2024). „Veštačka inteligencija, mediji i novinarstvo: između dobrog sluga i lošeg gospodara.” *Communication and Media XIX*(1) str. 107–125.
15. UNS. (2023). „EFJ zabrinjava porast dezinformacija uzrokovanih veštačkom inteligencijom.” Dostupno na: <https://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/149115/efj-zabrinjava-porast-dezinformacija-uzrokovanih-vestackom-inteligencijom.html> (pristupljeno 25.8.2025).
16. UNS. (2024). „Istraživanje i predviđanja Rojtersovog instituta u godini pred nama: veštačka inteligencija će strujati informacionim prostorom.” Dostupno na: <https://uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/154801/istrazivanje-i-predvidjanja-rojtersovog-instituta-u-godini-pred-nama-vestacka-inteligencija-ce-strujati-informacionim-prostorom.html> (pristupljeno 25.8.2025).
17. UNS. (2025). „Regionalno istraživanje UNS-a: blizu osamdeset odsto mladih novinara je bar nekad koristilo VI, polovina nije upoznata sa njenim uticajem na autorska prava.” Dostupno na: <https://www.uns.org.rs/sr/desk/UNS-news/172203/regionalno-istrazivanje-uns-a-blizu-osamdeset-odsto-mladih-novinara-je-bar-nekad-koristilo-vi-polovina-nije-upoznata-sa-njenim-uticajem-na-autorska-prava.html> (pristupljeno 25.8.2025).

**Cite – APA Style:**

Rava, P. (2025). Manifestne i latentne funkcije upotrebe veštačke inteligencije u medijima: razlozi za strah i optimizam. U: B. Sančanin & A. Penjišević (ur.), *Zbornik radova VII međunarodne naučne konferencije Veštačka inteligencija u kreiranju medijskih sadržaja* (pp. 100-113). Sremski Karlovci: Centar za kulturu, edukaciju i medije; Istočno Sarajevo–Sokolac: Visoka škola za uslužni biznis.

Рад је примљен: 30. септембра 2025.

Received: September 30, 2025

Прихваћен за објављивање: 2. октобра 2025.

Accepted: October 2, 2025